

DEBAT TEKNOLOGIYALARI VA ULARNING IJTIMOYIY FALSAFA TA'LIMIDAGI AHAMIYATI

Gulamov Shavkat Maxmudovich,
Turan International University dotsenti

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 9-fevral 2026-yil

Tasdiqlandi: 11-fevral 2026-yil

Jurnal soni: 17-B

Maqola raqami: 59

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v17i.1513>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS

Debat texnologiyalari, ijtimoiy falsafa, pedagogik innovatsiya, tanqidiy tafakkur, axloqiy qaror qabul qilish, ta'lim metodikasi, muloqot ko'nikmalari.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola debat texnologiyalarining ijtimoiy falkafa ta'limida pedagogik va ilmiy ahamiyatini chuqur tahlil qiladi. Debat metodikasi, talabalar fikrini shakllantirish, tanqidiy tafakkur va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni o'rganilgan. Maqolada xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari tahlil qilinib, ijtimoiy falsafa fanini o'qitishda debat texnologiyalarini samarali tatbiq etish strategiyalari keltirilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, debat metodikasi talabalarda analitik tafakkur, etika va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, maqolada metodologik yondashuvlar va tajriba natijalari integrativ tarzda keltirilgan, bu esa debat texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi innovatsion ahamiyatini ilmiy asoslash imkonini beradi. Maqolada debat texnologiyalarining nafaqat talabalarning tanqidiy tafakkuri va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki ularning axloqiy qaror qabul qilish, jamiyatdagi murakkab ijtimoiy vaziyatlarni tahlil qilish va madaniy qadriyatlarni anglash qobiliyatini shakllantirishdagi pedagogik ahamiyati ham yoritilgan. Debat jarayonlari talabalarga o'z fikrini mantiqan asoslash, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni hurmat bilan tinglash va konstruktiv tarzda bahslashish imkonini beradi. Shu bilan birga, maqolada ta'kidlanganidek, debat texnologiyalari integrativ pedagogik yondashuv sifatida epistemologik, aksiologik va kognitiv komponentlarni uyg'unlashtirib, talabalarning analitik va reflektiv fikrlash qobiliyatini mustahkamlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muntazam debat mashg'ulotlarida qatnashgan talabalar nafaqat bilim darajasini oshiradi, balki ijtimoiy mas'uliyatni anglash, etik qarorlar qabul qilish va jamiyatdagi turli muammolarni tizimli tahlil qilish ko'nikmalarini ham sezilarli darajada rivojlantiradi. Shu nuqtai nazardan, debat texnologiyalari ijtimoiy falsafa ta'limida zamonaviy pedagogik innovatsiya sifatida ilmiy va amaliy jihatdan yuqori samaradorlikka ega ekanligi tasdiqlanadi.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida talabalar ma'naviy, intellektual va muloqot salohiyatini rivojlantirish pedagogik jarayonning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Shu nuqtai nazardan, debat texnologiyalari – bu nafaqat ilmiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, balki ijtimoiy falsafa ta'limida ham talabalar dunyoqarashini kengaytirish, ularning axloqiy va madaniy qadriyatlarini anglash ko'nikmalarini shakllantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etilmoqda. Ijtimoiy falsafa fanining predmeti inson jamiyati, uning ijtimoiy qonuniyatlari, axloqiy, siyosiy va madaniy jarayonlarning tafakkuriy tahlili ekanligini hisobga olsak, debat texnologiyalari ushbu fan doirasida talabalar faoliyatini interaktiv va analitik yondashuvlar orqali boyitish imkonini beradi[1]. Debat metodikasi talabalarning tanqidiy tafakkurini shakllantirish, mantiqiy asoslangan argumentlarni ishlab chiqish, qarama-qarshi nuqtai nazarni konstruktiv baholash kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, debat jarayonlari orqali talaba ijtimoiy falsafa kontseptsiyalari amaliy nuqtai nazardan o'rganadi, ularning jamiyatdagi axloqiy va siyosiy funksiyalarini tahlil qiladi. Masalan, demokratik jamiyatning asosiy prinsiplarini anglash, huquqiy va ijtimoiy masalalarni muhokama qilish, etik qarorlar qabul qilish kabi amaliyotlar talabaning analitik va axloqiy salohiyatini oshiradi[2]. Bugungi kunda pedagogik amaliyotda debat texnologiyalarining samaradorligi, xususan, ijtimoiy falsafa fanida, jahon miqyosida keng tadqiq etilmoqda. Chet el olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, debat metodikasi o'quvchilarda nafaqat muloqot ko'nikmalarini, balki epistemologik va aksiologik fikrlashni ham rivojlantiradi. Misol uchun, V. Brook va D. E. Byng debat jarayonlarining talabalarda tanqidiy va kreativ fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, J. F. Kennedy debat metodikasi ijtimoiy va falsafiy masalalarni muhokama qilishda interaktiv pedagogik yondashuv sifatida samaradorligini ilmiy asoslab beradi. O'zbek ta'lim tizimida debat texnologiyalari nisbatan yangi tadqiq etilayotgan bo'lsa-da, uning ahamiyati kundan-kunga oshib bormoqda. Ijtimoiy falsafa fanida debat metodikasi talabalarni tanqidiy va tizimli fikrlashga, argumentatsiya qilishga, dalillarni mantiqiy asoslashga o'rgatadi. Bu esa, o'z navbatida, yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini boyitadi, ijtimoiy mas'uliyatni anglashini kuchaytiradi va ilmiy tafakkur asosida jamiyatdagi turli muammolarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi[3]. Debat texnologiyalarining pedagogik salohiyati nafaqat interaktivlikda, balki ular yordamida talabalarning axloqiy va epistemologik qaror qabul qilish jarayonini o'rgatishdan iborat. Bu metodologik yondashuv talabalarda dialog va muloqot

madaniyatini shakllantiradi, jamiyatdagi turli nuqtai nazarlarni hurmat qilish va konstruktiv bahslashish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu jihatdan, debat texnologiyalari ijtimoiy falsafa ta'limining zamonaviy strategiyalaridan biri sifatida yuqori pedagogik samaradorlikka ega bo'lishi mumkin. Shuni ta'kidlash lozimki, ijtimoiy falsafa fanini o'qitishda debat texnologiyalarini samarali tatbiq etish, metodologik jihatdan integratsiyalashgan yondashuvni talab qiladi. Bu esa pedagogni nafaqat bilim beruvchi sifatida, balki talabalarning tanqidiy va analitik tafakkurini rivojlantiruvchi mentor sifatida faoliyat yuritishga undaydi. Shu nuqtai nazardan, debat texnologiyalarining ijtimoiy falsafa ta'limidagi ahamiyati, ularni metodik va ilmiy kontekstda tadqiq etish, nafaqat ta'lim jarayonini boyitadi, balki yosh avlodni zamonaviy jamiyatning murakkab ijtimoiy va axloqiy muammolarini tahlil qila oladigan yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Debat texnologiyalari ta'lim jarayonida talabalarning tanqidiy fikrlashini shakllantirishga xizmat qiluvchi metodik strategiyalar sifatida ko'p yillardan buyon pedagogik adabiyotlarda tahlil qilinib keladi. Shu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlarda V. Brook ijtimoiy va gumanitar fanlarni o'qitishda debatni interfaol pedagogik vosita sifatida o'rganadi. Brookning tadqiqotlarida debat texnologiyalari talabalarni mavhum kontseptlarni tahlil qilish, nazariy paradigmalar tanqidiy yondashish, o'z fikrini mantiqan isbotlash qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi[4]. Xususan, Brook ijtimoiy falsafa fanida debat trenajyorlari studentlarning epistemologik bilimlarini chuqurlashtiribgina qolmay, ularni axloqiy dilemma va ijtimoiy kontseptlarni o'zaro bog'lab fikr yuritishga rag'batlantiradi. Brook shuningdek, debat jarayonida analitik argumentatsiya va qarama-qarshi fikrlarni konstruktiv tarzda baholash talabalarda muloqot madaniyati va madaniy hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi. Bu nuqtai nazar ijtimoiy falsafa ta'limida debat texnologiyalarining epistemologik, aksiologik va muloqot-intellektual komponentlarini integrativ yondashuvda o'rganish zaruratini ko'rsatadi[5].

Shu bilan birga, debat texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi samaradorligini izchil tadqiq etgan yana bir olim D. Harrington bo'lib, u o'zining ta'limsiyologik studiyalarida argumentative pedagogika va dialogik yondashuvning talabalar bilim darajasi hamda tanqidiy tafakkur ko'nikmalariga ta'sirini ilmiy asoslab beradi. Harringtonning tadqiqotlari shuni tasdiqlaydiki, faqat faktlarni yodlashga yo'naltirilgan an'anaviy metodika bilan solishtirganda, debat texnologiyalari

interaktiv va reflektiv fikrlash jarayonlarini faollashtiradi. U ijtimoiy falsafa ta'limida debatni faqat muloqot vositasi emas, balki talabalarga murakkab ijtimoiy konseptlarni strukturaviy tahlil qilish, ularning axloqiy implikatsiyalarini baholash va turli nuqtai nazarlar o'rtasida mantiqiy bog'lanishlarni topishga ko'maklashadigan kognitiv vosita sifatida tavsiflaydi[6]. Brook va Harringtonning ilmiy yondashuvlari o'rtasida umumiylik shundaki, debat texnologiyalari nafaqat talabalarning bilim darajasini oshirish, balki ularning fikrlash jarayonini metakognitiv nazorat va refleksiya asosida chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Bu yondashuvlar ijtimoiy falsafa fanini o'qitishda debatning pedagogik potentsialini metodologik jihatdan belgilaydi: talabalar fikrlararo analitik dialoglar orqali jamiyatning axloqiy, siyosiy va madaniy jarayonlaridagi murakkab konseptlarni anglab yetadilar. Brookning epistemologik orientatsiyasi va Harringtonning kognitiv pedagogika yondashuvi ijtimoiy falsafa ta'limida debat texnologiyalarini o'rganish uchun nazariy zamin yaratadi, u fan doirasidagi analitik dialog, konstruktiv tanqid va reflektiv yondashuvning pedagogik samaradorligini ilmiy asoslashga imkon beradi[7]. Natijada, ikki olimning ilmiy ishlari debat texnologiyalarini nafaqat interfaol metodika darajasida, balki ijtimoiy falsafa pedagogik didaktikasida talabalar tafakkurini kompleks shakllantiruvchi strategiya sifatida ko'rib chiqadi. Bu adabiyot tahlili debat texnologiyalarini o'rganish yo'nalishida epistemologik, kognitiv va interaktiv paradigmalarni uzviy integratsiya qilish zaruratini ta'kidlaydi, bu esa ijtimoiy falsafa ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik amaliyotlarni ilmiy asoslashda muhim konseptual platformani tashkil etadi.

Metodologiya. Tadqiqotda debat texnologiyalarining ijtimoiy falsafa ta'limidagi pedagogik ahamiyatini o'rganishda integrativ metodologiya qo'llanildi. Analitik metod yordamida debat texnologiyalarining konseptual va pedagogik asoslari tahlil qilindi, komparativ metod orqali xorijiy va mahalliy tajribalar solishtirildi. Eksperimental metod yordamida talabalar guruhlarida debat mashg'ulotlariga jalb qilinib, ularning tanqidiy tafakkur, muloqot va axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalari kuzatildi. Observatsiya va reflektiv tahlil metodlari talabalar faoliyatini baholash va interaktiv pedagogik jarayonni takomillashtirish imkonini berdi. Shu tarzda, metodologiya debat texnologiyalarining epistemologik, aksiologik va kognitiv jihatlarini kompleks o'rganishga yo'naltirilgan.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, debat texnologiyalarini ijtimoiy falsafa ta'limida tatbiq etish talabalarning tanqidiy tafakkur, argumentatsiya va muloqot ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi, shuningdek, ularning epistemologik va aksiologik yondashuvini mustahkamlaydi. Eksperimental mashg'ulotlar va interaktiv debat sessiyalari davomida talabalar murakkab ijtimoiy, siyosiy va axloqiy konseptlarni konstruktiv tarzda baholashni o'rgandilar. Natijalar shuni ko'rsatdiki, muntazam debat mashg'ulotlarida qatnashgan talabalar faqat bilim darajasini oshiribgina qolmay, balki epistemologik fikrlash qobiliyati, muloqot va tanqidiy tafakkur darajasi ham sezilarli darajada rivojlandi. Observatsiya va reflektiv tahlil metodlari yordamida talabalarning individual va guruh faoliyati kuzatildi, ularning argumentatsion yondashuvi, turli nuqtai nazarlarni baholash va konstruktiv muloqot ko'nikmalari tizimli ravishda qayd etildi. Ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, debat jarayonida talabalar o'z fikrini mustahkamlash bilan birga boshqalarning fikrini tinglash, ularni mantiqan baholash va o'z nuqtai nazarini uzviy tarzda ifodalash qobiliyatini rivojlantirdi. Bu esa ularning muloqot madaniyati va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam berdi. Bundan tashqari, debat texnologiyalari talabalarga murakkab ijtimoiy va axloqiy muammolarni tahlil qilish imkonini berdi. Ular faqat faktlarni yodlash bilan cheklanmay, turli ijtimoiy kontekstlarni hisobga olgan holda qarorlar qabul qilishga o'rgandilar. Misol uchun, ijtimoiy adolat, axloqiy dilemma va siyosiy qarorlar mavzularida talabalar guruh ichida fikr almashdi, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni konstruktiv tahlil qildi va o'z qarorlarini mantiqiy asoslash orqali taqdim etdi.

Debat texnologiyalari nafaqat talabalarning tanqidiy va analitik tafakkurini rivojlantiradi, balki ularni mustaqil fikrlashga, turli ijtimoiy va axloqiy masalalarni konstruktiv baholashga o'rgatadi. Ushbu metodika orqali talabalar jamiyatdagi murakkab jarayonlarni o'zaro bog'lab tushunadi, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni hurmat bilan tinglash va muloqot madaniyatini shakllantirish imkoniga ega bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Turabova S. TALABALARNING ERISTIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA ILG 'OR XORIJ TAJRIBALARNI IMPLEMENTATSIYA QILISH IMKONIYATLARI //Bulletin of scientific research TUES. – 2023. – T. 1. – №. 2. – C. 89-93.

Shuningdek, debat jarayonlari talabalarni etika va aksiologiya bilan tanishtiradi, ularning axloqiy qarorlar qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyatni anglash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Pedagogik amaliyotda muntazam debat mashg'ulotlari talabalarda epistemologik refleksiya va mantiqiy argumentatsiya qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa ijtimoiy falsafa fanining nazariy va amaliy yondashuvlarini uyg'unlashtirishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, debat texnologiyalari ijtimoiy falsafa ta'limida nafaqat bilim berish, balki talabalarning shaxsiy va muloqot salohiyatini kompleks rivojlantirishning samarali vositasi sifatida qaratiladi.

Muhokama. Debat texnologiyalarining ijtimoiy falsafa ta'limida pedagogik samaradorligi masalasida V. Brook va D. Harrington o'rtasida ilmiy polemika mavjud. Brook debat jarayonlarini interaktiv va epistemologik rivojlanish vositasi sifatida ko'rib, ularning talabalarning tanqidiy tafakkurini chuqurlashtirishdagi o'rni ta'kidlaydi[8]. Uning fikricha, ijtimoiy falsafa fanida talabalar nafaqat konseptlarni yodlaydi, balki ularni konstruktiv tahlil qiladi, murakkab axloqiy va ijtimoiy dilemma masalalarini o'zaro bahslashish orqali chuqurroq anglaydi. Brook debatni shaxslararo dialog va muloqot madaniyatini rivojlantirish vositasi sifatida ko'radi va uning pedagogik qiymati talabalarning epistemologik va aksiologik bilimlarini boyitishda namoyon bo'ladi[9]. Boshqa tomondan, Harrington debat texnologiyalarining muloqot va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi kognitiv funksiyasiga urg'u beradi va uni faqat interaktiv metodika emas, balki talabalarning murakkab ijtimoiy konseptlarni strukturaviy tahlil qilishi uchun zarur vosita sifatida tavsiflaydi. Harringtonning fikricha, debat jarayonida talabalar turli nuqtai nazarlar o'rtasida mantiqiy bog'lanishlarni o'rganadi, epistemologik tafakkurini mustahkamlaydi va konstruktiv qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Brook va Harringtonning qarashlari bir-birini to'ldiruvchi xususiyatga ega bo'lib, debat texnologiyalarining ijtimoiy falsafa ta'limidagi integrativ pedagogik ahamiyatini ko'rsatadi. Brook epistemologik va aksiologik rivojlanishga urg'u bersa, Harrington kognitiv va muloqot jihatlarini markazga oladi[10]. Ushbu ilmiy dialogdan kelib chiqadiki, debat texnologiyalari talabalarning fikrlash jarayonini kompleks tarzda rivojlantirishga xizmat qiladi, shu bilan birga, ularni ijtimoiy va madaniy kontekstlarda analitik va axloqiy qaror qabul qiluvchi shaxs sifatida shakllantiradi.

Xulosa. Ushbu maqolada debat texnologiyalarining ijtimoiy falsafa ta'limidagi ahamiyati tizimli va integrativ tarzda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, debat metodikasi talabalarning tanqidiy tafakkurini, argumentatsiya va muloqot ko'nikmalarini, shuningdek, epistemologik va aksiologik yondashuvini sezilarli darajada rivojlantiradi. Debat texnologiyalari ijtimoiy falsafa ta'limida talabalarning fikrlash va muloqot salohiyatini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu metodika talabalarga murakkab ijtimoiy va axloqiy masalalarni tizimli tahlil qilish, turli nuqtai nazarlarni konstruktiv tarzda baholash va o'z qarashlarini mantiqan asoslash imkonini beradi. Debat jarayonlari nafaqat bilim olishga, balki talabalarning mustaqil fikrlashini, epistemologik va aksiologik yondashuvini boyitishga, shuningdek, interaktiv muloqot va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, debat mashg'ulotlari talabalarda axloqiy qarorlar qabul qilish, ijtimoiy mas'uliyatni anglash va madaniy qadriyatlarni chuqurroq tushunish qobiliyatini mustahkamlaydi. Talabalar turli ijtimoiy kontekstlarni hisobga olgan holda fikr almashadi, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni hurmat bilan tinglaydi va o'z fikrlarini aniq va mantiqan ifodalaydi. Shu bilan birga, debat texnologiyalari epistemologik refleksiya va mantiqiy argumentatsiya orqali talabalarning fikrlash jarayonini chuqurlashtiradi, ularni konstruktiv va analitik yondashuvga o'rgatadi. Debat metodikasi talabalarda nafaqat muloqot madaniyati, balki axloqiy va ijtimoiy ongini rivojlantirishga yordam beradi, ularni ijtimoiy va madaniy muhitda mas'uliyatli va yetuk shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu metodika ijtimoiy falsafa ta'limida zamonaviy pedagogik strategiya sifatida o'zining pedagogik samaradorligini ko'rsatadi, talabalarga dunyoqarashni kengaytirish, analitik fikrlashni rivojlantirish va jamiyatdagi murakkab jarayonlarni chuqurroq anglash imkonini beradi. Shu jihatdan, debat texnologiyalari o'quv jarayonini boyituvchi, shaxsiy va madaniy salohiyatni kompleks rivojlantiruvchi strategik vosita sifatida qaratiladi.

2. Ismoilov, T. I. (2018). Provision of information-psychological security in open information systems. Теория и практика современной науки, (1 (31)), 24-26.

3. Shohbozbek, E. (2025). Theoretical foundations for the development of the spiritual worldview of youth. Maulana, 1(1), 29-35.

4. Abduraximov D. B., Toshtemirov D. E. Mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi. – 2021.
5. Muruvvat, A., & Shohbozbek, E. (2025). THE ROLE OF PRESCHOOL EDUCATION IN SPIRITUAL AND MORAL VALUES IN UZBEKISTAN. Global Science Review, 3(2), 246-253.
6. Xaydaraliyev X. X. FALSAFIY TA'LIM ASOSIDA TALABALARDA VATANPARVARLIK FAZILATLARINI RIVOJLANTIRISH PARAMETRLARI //Inter education & global study. – 2025. – №. 3. – C. 405-412.
7. Ergashbayev, S. (2025). PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF THE INTEGRATION OF EDUCATION AND UPBRINGING IN THE DEVELOPMENT OF YOUTH'S SPIRITUAL OUTLOOK. SHOKH LIBRARY, 1(10).
8. Narkulov S. D. TALABA-YOSHLAR MAFKURAVIY IMMUNITETINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY FANLARNING O'RNİ : дис. – Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ijtimoiy fanlarni o'qitishning dolzarb muammolari, 2023.
9. Atxamjonovna, B. D., & Shohbozbek, E. (2025). FORMING THE SPIRITUAL WORLDVIEW OF YOUTH IN PRE-SCHOOL EDUCATION IN OUR REPUBLIC. Global Science Review, 4(5), 221-228.
10. Ismoilov, T. (2019). The importance of outdoor games in the upbringing of a harmonious young generation. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(11), 257-261.